

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра теорії і філософії права

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ТЕОРІЯ ПРАВА»**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Статус навчальної дисципліни – обов'язкова

Рік набору – 2020

Харків 2022

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія права» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2022. 30 с.

Розробники:

Петришин О.В., д.ю.н., проф., зав. каф. теорії і філософії права;
Дашковська О.Р., д.ю.н., проф., професор кафедри теорії і філософії права;
Погребняк С.П., д.ю.н., проф., професор кафедри теорії і філософії права;
Процюк І.В., д.ю.н., професор кафедри теорії і філософії права;
Уварова О.О., к.ю.н., доц., доцент кафедри теорії і філософії права.

Затверджено на засіданні кафедри теорії і філософії права, протокол № 6 від 23 червня 2020 р.

Оновлену редакцію (зі змінами і доповненнями) затверджено на засіданні кафедри теорії і філософії права, протокол № 11 від 31 травня 2021 р.

Оновлену редакцію (зі змінами і доповненнями) затверджено на засіданні кафедри теорії права, протокол № 1 від 31 серпня 2022 р.

Завідувач кафедри _____ проф. Петришин О.В.

В.о. завідувача кафедри _____ проф. Процюк І.В.

Зміст

1. Опис навчальної дисципліни.....	4
2. Очікувані результати навчання.....	5
3. Зміст програми навчальної дисципліни.....	10
4. Обсяг і структура навчальної дисципліни.....	20
4.1. Для здобувачів вищої освіти денної форми навчання.....	20
4.2. Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання.....	21
5. Форми педагогічного контролю й засоби оцінювання результатів навчання	23
6. Критерії оцінювання результатів навчання.....	25
7. Педагогічний контроль для здобувачів вищої освіти денної/заочної форми навчання.....	25
8. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни.....	26

1. Опис навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Фінансове право» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 5,0	Галузь знань – 08 «Право»	Обов'язкова	Обов'язкова
Кількість модулів – 4		Рік підготовки: 2020–2024	Рік підготовки: 2020–2024
	Спеціальність – 081 «Право»	семестр	семестр
Загальна кількість годин - 150		1, 2	1,2
	Рівень освіти – другий (магістерський)	Лекції	Лекції
		36 год.	8 год.
		Практичні/ семінарські заняття	Практичні /семінарські заняття
		40 год.	4 год.
		Самостійна робота	Самостійна робота
		74 год.	138 год.
		Види контролю: поточний контроль (залік); підсумковий контроль знань (іспит)	Види контролю: поточний контроль(залік); підсумковий контроль знань (іспит)
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,30, самостійної роботи студента - 2,24.			

Мета навчальної дисципліни – формування у студентів загальних знань про сутність, зміст, форми й функціонування права та основних умінь щодо використання понятійно-категоріального апарату юриспруденції в подальшій професійній діяльності.

Завдання навчальної дисципліни «Теорія права»:

- ознайомити студентів, які навчаються за напрямом «Право», із найбільш важливими закономірностями виникнення та тенденціями розвитку держави і

права, їх структурно-функціональними характеристиками, сформувавши загальнотеоретичні уявлення про право;

- сформувавши у студентів універсальний юридичний понятійно-категоріальний апарат, необхідний для подальшого вивчення юридичних навчальних дисциплін та майбутньої професійної діяльності;

- навчити студентів практичним навичкам інтерпретації і застосування правових норм та принципів, аналізу нормативно-правових та інших правових актів; освоєння прийомів юридичної аргументації, які використовуються під час здійснення професійних обов'язків юриста, а також у науковій діяльності.

Теорія права входить до складу нормативних юридичних дисциплін, що викладаються в обов'язковому порядку в усіх юридичних вищих навчальних закладах і факультетах, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Право». Вона є академічною навчальною дисципліною, першою сходинкою на шляху здобуття юридичної освіти, викладається, як правило, на першому році навчання.

Теорія права викладається за певною системою, яку складають логічно та послідовно розташовані питання, що відтворюють основний зміст предмета науки. Модульну структуру викладання теорії права складають такі частини – вступ до загальної теорії права, нормативні засади права, дія права, право у сучасному світі.

Пререквізити: «Філософія права», «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Конституційне право України», «Державне будівництво і місцеве самоврядування», «Державне (конституційне) право зарубіжних країн», «Цивільне право (Частина 1)», «Кримінальне право (Загальна частина)».

Кореквізити: «Порівняльне правознавство», «Право Європейського Союзу», «Міжнародне право», «Адміністративне право», «Цивільне право (Частина 2)», «Кримінальне право (Особлива частина)», «Трудове право», «Кримінальний процес», «Цивільний процес».

Постреквізити: «Господарське право», «Адміністративне судочинство», «Кримінальний процес», «Цивільний процес».

2. Очікувані результати навчання

У результаті освоєння навчальної дисципліни «Теорія права» здобувач вищої освіти повинен демонструвати наступні результати навчання:

РН 1. Демонструвати знання та розуміння предмету та функції теорії права як фундаментальної юридичної науки; характеризувати загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування держави і права;

РН 2. Демонструвати розуміння специфічної природи державної влади, формулювати поняття та ознаки держави як особливої організації суспільства; характеризувати ознаки державного суверенітету, визначати співвідношення державного, народного та національного суверенітету;

РН 3. Визначати зміст функцій сучасної держави та характеризувати її соціальне призначення; характеризувати ознаки форми держави шляхом встановлення форми державного правління, форми державного устрою та форми державного режиму;

РН 4. Розрізняти природно-правовий, позитивістський, соціологічний та інші підходи до праворозуміння; визначати поняття та ознаки права як універсального соціального регулятора, розуміти його основні функції;

РН 5. Демонструвати знання поняття, видів і функцій правосвідомості, її значення в процесі правового регулювання суспільних відносин;

РН 6. Демонструвати знання сутності та особливостей соціальних норм, їх співвідношення та взаємодію норм права з нормами моралі, звичаями, релігійними, політичними та економічними нормами;

РН 7. Демонструвати розуміння змісту і сутності людської гідності, свободи, рівності та справедливості, як основоположних правових цінностей

РН 8. Розрізняти джерела і форми права, визначати види джерел права в різних правових системах, поділяючи їх на первинні і вторинні, обов'язкові і переконливі форми(джерела) права;

РН 9. Застосовувати у професійній діяльності положення національного, європейського та міжнародного законодавства; вільно визначати дію нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб;

РН 10. Характеризувати види, способи, методи і типи правового регулювання суспільних відносин; знати поняття, ознаки і види правових відносин, розуміти їх зміст та склад;

РН 11. Формулювати поняття системи права, виділяти її структурні елементи, розуміти сутність чинників та засад її побудови; визначати приватне і публічне, матеріальне і процесуальне, міжнародне і національне право;

РН 12. Визначати поняття та основні ознаки норм права, виділяти структурні елементи норми права, класифікувати норми права за певними критеріями; виділяти спеціалізовані норми права серед сукупності правових норм, розуміти їх природу та специфічні функції;

РН 13. Характеризувати зміст загальних, галузевих і міжгалузевих принципів права, аналізувати співвідношення принципів і норм права, розуміти вплив принципів права на процес нормотворчості та правозастосування;

РН 14. Застосовувати знання про нормотворчість та її ознаки, визначати види та функції, стадії та принципи створення нормативно-правових актів та їх особливості; використовувати поняття та ознаки нормотворчої техніки, її основні елементи, засоби і правила;

РН 15. Визначати поняття, ознаки та види правових відносин, аналізувати їх зміст та склад; визначати правосуб'єктність фізичних та юридичних осіб, характеризувати види об'єктів правовідносин, класифікувати юридичні факти.

РН 16. Визначати поняття і ознаки юридично значущої поведінки, вміти охарактеризувати її види; характеризувати ознаки правомірної поведінки та її значення в правовому регулюванні;

РН 17. Виявляти правопорушення як вид неправомірної поведінки, визначати елементи його складу; характеризувати види правопорушень, особливості об'єктивного неправомірної поведінки і зловживання правом;

РН 18. Характеризувати поняття та види юридичної відповідальності; аналізувати її функції, принципи та цілі; виявляти обставин, що виключають юридичну відповідальність; розуміти зміст та функції державно-правового примусу;

РН 19. Визначати шляхи правореалізації, встановлювати обставини, що обумовлюють необхідність застосування норм права, визначати принципи та стадії їх застосування;

РН 20. Аналізувати правову природу прогалин в законодавстві, визначати їх види та засоби подолання прогалин у законодавстві;

РН 21. Аналізувати природу та значення юридичні колізії в законодавстві, визначати їх види та засоби подолання та ліквідації;

РН 22. Кваліфіковано тлумачити нормативно-правові акти; визначати об'єкт та предмет тлумачення, стадії та способів тлумачення правових актів; аналізувати інтерпретаційно-правові акти;

РН 23. Характеризувати види прав людини та основні інституціональні засоби захисту прав людини у національних та міжнародних правових системах, визначати функції Європейського суду з прав людини;

РН 24. Визначати основні концепції формування громадянського суспільства, його принципи, функції та інституції;

РН 25. Характеризувати зміст, принципи та функції демократичної правової держави, шляхи розбудови правової держави і Україні; визначати відмінності у поведінці осіб, що підпадають під ознаки дискримінації;

РН 26. Аналізувати широке і вузьке розуміння принципу верховенства права та його необхідних елементів; інтегрувати ідею верховенства права в правову систему України;

РН 27. Характеризувати основні характеристики правових систем сучасності, визначати ознаки романо-германської, англо-американської, традиційно-релігійної правових систем;

РН 28. Аналізувати вплив глобалізаційних процесів на формування та розвиток національної правової системи України.

РН 29. Здатність формулювати особисту думку й аргументовано її представляти при застосуванні норм права.

Викладання навчальної дисципліни забезпечує формування у здобувача вищої освіти загальних і спеціальних компетентностей і досягнення результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти відповідної спеціальності й освітньо-професійною програмою «Право», а саме:

Загальних компетентностей:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки, як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця узагальненій системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технології, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

ЗК1.1. Здатність до креативності у предметно-практичній діяльності відповідно до соціальних статусів і модусів.

ЗК1.2. Здатність грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції, належним чином їх обґрунтовувати.

ЗК1.3. Навички збору і аналізу інформації з національних і міжнародних джерел.

ЗК1.6. Здатність бути лідером, брати на себе відповідальність, стимулювати на досягнення спільної мети.

Спеціальних компетентностей:

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Знання і розуміння ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК7. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне

процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи і доктрини.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК15. Здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування.

СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

СК1.1. Знання системи права та законодавства, а також механізмів правового регулювання в різних галузях права.

СК1.2. Здатність визначати специфіку приватного і публічного права відповідно до їх предмета і методів правового регулювання.

СК1.3. Знання і розуміння порядку розгляду юридичних спорів, що виникають між суб'єктами правових відносин.

СК1.4. Здатність ухвалювати рішення з юридичної справи відповідно до чинного законодавства.

СК1.5. Здатність застосовувати знання методів, правил, прийомів і засобів юридичної техніки та юридичного письма для вироблення і систематизації правових актів.

Програмних результатів навчання:

ПРН2. Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини.

ПРН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

ПРН6. Оцінювати недоліки і переваги певних аргументів, аналізуючи відому проблему.

ПРН7. Складати та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

ПРН9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

ПРН10. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово із застосуванням правничої термінології.

ПРН11. Мати базові навички риторики.

ПРН12. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.

ПРН13. Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

ПРН14. Використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.

ПРН15. Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.

ПРН18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

ПРН19. Пояснювати природу і зміст основних правових явищ і процесів.

ПРН20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

ПРН21. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

ПРН22. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

ПРН1.1. Виявляти проблеми у правовому регулюванні і пропонувати способи їх вирішення відповідно до принципів захисту прав людини і її основоположних свобод.

ПРН1.2. Визначати особливості приватного і публічного права із врахуванням специфіки їх предмета, ознак і методів правового регулювання.

ПРН1.3. Аналізувати питання про доцільність використання альтернативних засобів у вирішенні юридичних конфліктів і суперечок.

ПРН1.4. Демонструвати вміння застосовувати набуті правові знання за умов самостійного прийняття юридичних рішень відповідно щодо своїх професійних статусів.

Зміст програми навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. **ВСТУП ДО ТЕОРІЇ ПРАВА**

Тема 1. Загальна теорія держави і права як юридична наука.

Особливості соціального знання (конвенційність, включеність суб'єкта пізнання у соціальну дійсність, обмеженість експерименту тощо).

Система юридичних наук. Теоретичне значення загальної теорії права. Практичне значення теоретичного знання (наприклад, значення концепції верховенства права для його вимірювання)

Закономірні і випадкові зв'язки між правовими явищами, їх форми. Юридичні поняття і категорії та їх роль у нормотворчості, правотлумаченні, правозастосуванні.

Функції теорії права: пізнавальна, евристична, наукового прогнозування, допомоги практиці, світоглядна, інтегративна, методологічна.

Юридична наука як особливий вид теоретичних знань про право. Енциклопедія права. Школа «аналітичної юриспруденції». Загальна теорія права як навчальна дисципліна.

Тема 2. Соціальна генеза права та правові цінності

Соціальна генеза права. Антрополого-соціальні причини виникнення права. Людина як соціальна істота. Додержавне (архаїчне) і державне право. Мононорми первісного суспільства. Передумови виникнення держави. Право у державно організованому суспільстві. Чинники соціальної генези права і теорії походження права.

Співвідношення права і моралі. Проблема правового регулювання сфери моралі: юридичний моралізм і правовий лібералізм. Релігія як соціальний регулятор. Генетичний зв'язок права і релігії. Релігійне та секулярне право. Взаємовідношення права і релігії. Свобода віросповідання.

Право і політика. Людина як політична істота. Право як політичне явище. Взаємовідносини права і політики. Право і сила. Домінування політики над правом vs принцип верховенства права. Взаємозв'язок права та економіки: класична політична економія, марксизм, економічний аналіз права. Завдання права у сфері економіки на сучасному етапі.

Поняття свободи. Історичний розвиток парадигми свободи. Позитивна і негативна концепції свободи. Права людини як безпосередній вираз свободи. Визначення мінімальної сфери особистої свободи. Підстави для обмеження свободи. Загрози для свободи в умовах недемократичних державних режимів.

Зміст рівності. Головна її ідея – в однакових випадках слід поводитись однаково, а в різних – по-різному. Ставлення до рівності в різні історичні часи. Рівність можливостей. Формальна рівність: принцип рівності прав і обов'язків людини, принцип рівності перед законом, принцип рівності перед судом. Фактична (реальна) рівність: принцип диференціації правового регулювання та принцип позитивної дискримінації.

Поняття справедливості. Різномасштабність справедливості: об'єктивна (соціальна) та суб'єктивна (особиста); формальна, змістовна та процедурна справедливість. Співвідношення права та справедливості. Роль справедливості у правовому регулюванні.

Людина як найвища соціальна цінність. Ідея людської гідності в праві. Людська гідність як основа прав людини. Інститут людської гідності в різних галузях права: медичному, кримінальному, кримінально-процесуальному, кримінально-виконавчому.

Тема 3. Визначення права

Рационалізація управління та регулювання у давньогрецьких полісах. Витоки права та юридичної практики у стародавньому Римі. Формування правових інститутів в Середньовічній Європі та за Нового часу. Пріоритет гуманітарних цінностей після Другої Світової війни. Право і права людини.

Термін право: власний інтерес, свобода волевиявлення, гарантованість власної поведінки, вимога до інших осіб, правила поведінки («правила гри»), правомірність (правильність), справедливість (антипод свавілля), тощо.

Основні концепції праворозуміння: природне право, позитивне право, історична школа права, соціологічна школа права, правовий реалізм, комунікативна раціональність, інтегративна юриспруденція.

Загальна функція права – регулювання суспільних відносин. Функції права: балансування соціальних інтересів, моделювання поведінки, фіксації соціального статусу, розв'язання конфлікту, поновлення і компенсація, соціальної відплати.

Поняття права. Об'єктивне і суб'єктивне в праві. Зміст і форма в праві. Форми існування права: звичаєве право, прецедентне право, договірне право, законодавство. Законодавство як засіб проведення правової політики. Ознаки права: нормативність, визначеність, обов'язковість, забезпеченість примусом.

Тема 4. Право, влада, держава.

Влада як соціальне явище, її змістовні аспекти та види. Публічна, політична, державна влада, їх співвідношення. Право як цінність влади.

Концепція обмеження державної влади інститутами суспільства. Види правових обмежень влади. Правові чинники обмежень державної влади.

Державні функції по відношенню до права. Державний примус, його правомірність. Підстави застосування державного примусу. Види державно-правового примусу.

Суспільний та правовий порядок. Ознаки та структура правопорядку. Різновиди правопорядку. Національний та міжнародний правопорядок.

Держава як правова організація влади в суспільстві. Поняття та види державного суверенітету. Державний суверенітет та суверенні права.

Поняття форми держави та її структура. Форма правління держави та її види. Форми державного устрою. Моделі форм держави. Державно-правовий режим, його види.

Поняття та ознаки функцій сучасної держави. Правові форми діяльності інститутів публічної влади. Юридичний процес як система правових форм діяльності держави, його ознаки та види.

Поняття та розвиток вчення про правову державу. Демократичні основи та сутнісні характеристики правової держави. Гарантування невід'ємних прав і свобод людини. Верховенство права. Поділ державної влади. Незалежний суд. Відповідальність держави.

Тема 5. Джерела права

Форма права: поняття, ознаки, властивості та зміст. Історична та соціокультурна детермінованість форм (джерел) права. Різні аспекти розуміння поняття джерел права. Джерела права в ідеалістичному, матеріальному та формально-юридичному значенні. Джерела права у різних традиціях права.

Основні різновиди форм (джерел) права. Принципи побудови системи форм (джерел) права. Системні зв'язки джерел права: генетичні, структурні, функціональні. Чинники формування системи форм (джерел) права. Динаміка джерел права в умовах глобалізації.

Нормативно-правовий акт та його особливості. Нормативно-правовий договір як джерело права. Колективні трудові договори і угоди. Адміністративний договір. Міжнародно-правовий договір. Судовий прецедент в національному, європейському і міжнародному праві. Доктрина усталеної судової практики. Практика Європейського суду з прав людини як джерело права. Правовий звичай як історичне першоджерело права. Місце правового звичаю як джерела права у різних правових сім'ях сучасного світу.

Еволюція наукових уявлень про правову доктрину як джерело права. Правова доктрина та юридична наука: співвідношення та взаємодія. Правова доктрина в Україні.

Тема 6. Правове регулювання суспільних відносин.

Поняття правового регулювання як упорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою специфічних юридичних засобів. Межі правового регулювання. Механізм правового регулювання та його зміст.

Поняття методу правового регулювання. Диспозитивний метод правового регулювання. Типи юридичних правил, що становлять зміст диспозитивного методу: правила, що встановлюють межі дозволеної поведінки суб'єктів; субсидіарні правила. Імперативний метод правового регулювання. Допоміжні (субсидіарні) методи правового регулювання.

Поняття способу правового регулювання. Класифікація основних способів правового регулювання. Дозволяння. Юридичне зобов'язування. Юридична заборона. Допоміжні способи правового регулювання (примус, заохочення, покарання, пільги та ін.).

Поняття типу правового регулювання. Класифікація основних типів правового регулювання. Загальнодозволенний тип правового регулювання. Спеціально-дозволенний тип правового регулювання.

Поняття правового режиму. Типи правових режимів (жорсткі чи м'які, стимулюючі чи обмежувальні та ін.). Спеціальні правові режими.

Поняття ефективності правового регулювання. Способи (методики) визначення ефективності правового регулювання.

Змістовний модуль 2 **НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ПРАВА**

Тема 7. Система права.

Ознаки системи права (єдність, узгодженість, диференціація та інтеграція, об'єктивність і суб'єктивність, стабільність і динамізм).

Ознаки публічного права. Публічний інтерес. Суб'єкт та об'єкт публічного права. Структура публічного права. Особливість предмету та методу приватного права. Відмінність між приватним і публічним правом.

Поняття, ознаки та відмінності матеріального та процесуального права.

Поняття та ознаки галузі права. Значність нормативного обсягу. Однорідність. Єдність предмета і методу правового регулювання. Власна структура. Самостійність і завершеність. Галузевий режим правового регулювання. Галузевий понятійний апарат. Класифікація галузей права. Підгалузі права. Поняття, ознаки та види інститутів права. Особливості предмету і методу їх правового регулювання. Співвідношення галузі та інституту права. Види інститутів права. Субінститут права.

Тема 8. Принципи права.

Визначення терміну «принцип», його зв'язок із категоріями «засада», «вимога». Виникнення принципів права. Сучасний погляд на проблему формальної визначеності принципів права. Ознаки принципів права: втілюють головні суспільні цінності, зумовлюють напрями різних форм юридичної діяльності, мають найвищу імперативність, стабільність і найзагальніший характер, унеможливають існування прогалін, мають особливу структуру. Співвідношення принципів і норм права: їх спільні та відмінні риси, а також особливості їх взаємодії. Класифікація принципів права та її критерії.

Загальнотеоретична характеристика загальних принципів права. Їх роль у втіленні загальнолюдських цінностей. Особливості різноманітних загальних принципів права: законності, правової визначеності, розумності, добросовісності, пропорційності (розмірності).

Характеристика галузевих принципів права. Їх значення у визнанні галузей права самостійними. Принципи окремих галузей права: конституційного, цивільного, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного процесуального, адміністративного, трудового, сімейного, міжнародного. Особливості міжгалузевих принципів права.

Тема 9. Норми права.

Загальні ознаки норм права: регулятивне призначення, загальний характер, суспільна зумовленість. Специфічні риси норм права: формальна визначеність, державна гарантованість.

Співвідношення норми права та нормативного припису. Способи викладення правових норм у нормативних актах.

Структура норми права. Гіпотеза, диспозиція, санкція норми права та їх класифікація. Особливості структури регулятивних і охоронних норм права. Сучасний погляд на структуру норми права.

Класичні норми права: регулятивні й охоронні, імперативні та диспозитивні, зобов'язуючі, забороняючі й уповноважуючі, матеріальні та процесуальні, загальні та спеціальні. Спеціалізовані (нетипові) норми права, їх

особливості та значення для правового регулювання. Основні види спеціалізованих норм права.

Тема 10. Нормотворчість

Правотворення як соціальний процес формування права. Моделювання, формулювання і закріплення юридичних правил. Аналіз процесів правотворення.

Нормотворчість як етап процесу правотворення. Право як відкрита, динамічна система. Ознаки нормотворчості. Функції нормотворчості.

Юридична логіка та інші юридичні інструменти трансформування соціального змісту норм права. Процедура нормотворчої діяльності, принципи нормотворчої діяльності, юридична техніка. Етапи і принципи нормотворчої діяльності. Види нормотворчості. Суб'єкти нормотворчості.

Нормотворча техніка: поняття, види, склад. Законодавча техніка і техніка підзаконних нормативно-правових актів. Галузева типізація, юридична конструкція, юридична термінологія та юридична презумпція як головні засоби нормотворчої техніки.

Загальні вимоги до якості нормативно-правового акта. Найменування нормативно-правового акта. Послідовність викладення змісту і структура нормативно-правового акта. Мова і стиль нормативно-правового акту. Мовні засоби нормотворчої техніки.

Вимоги до термінології нормативно-правових актів. Нормативна побудова, способи формулювання і викладення норм права як власні засоби нормотворчої техніки.

Тема 11. Нормативно-правовий акт.

Поняття та ознаки нормативно-правового акта. Вимоги до нормативно-правового акта як офіційного документа. Класифікація нормативно-правових актів.

Поняття, ознаки, види закону. Порядок прийняття законів. Кодекс як особливий вид закону: поняття, структура, види.

Поняття та ознаки підзаконних нормативно-правових актів. Види підзаконних нормативно-правових актів. Укази Президента. Постанови Кабінету Міністрів України. Нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Нормативні акти місцевої державної адміністрації.

Поняття муніципальної влади і місцевого самоврядування. Муніципальна нормотворчість. Поняття та характерні риси нормативно-правових актів муніципальних органів. Класифікація нормативно-правових актів муніципальних органів.

Поняття дії нормативно-правового акта. Дія нормативно-правового акта у часі. Дія нормативно-правового акта у просторі: територіальний, екстра територіальний і екстериторіальний принципи. Дія нормативно-правового акта за колом осіб. Акти загальної і спеціальної дії. Юридичний імунітет.

Змістовний модуль 3

ДІЯ ПРАВА

Тема 12. Правові відносини

Правові відносин: поняття та ознаки. Види правових відносин за предметом правового регулювання, за функціональним призначення, за часом дії та ін.

Склад правових відносин: суб'єкт, об'єкт, юридичний зміст (сукупність прав і обов'язків сторін), юридичний факт.

Поняття і ознаки юридичного факту. Класифікація юридичних фактів. Юридичні дії та юридичні події. Позитивні і негативні юридичні факти. Складні та прості юридичні факти. Фактичний склад.

Поняття суб'єктів правових відносин, їх види. Правовий статус суб'єктів правовідносин. Правосуб'єктність у механізмі правового регулювання.

Поняття об'єкта правових відносин, види об'єктів.

Юридичний зміст правових відносин. Суб'єктивні права, правомочності та юридичні обов'язки. Способи захисту суб'єктивних прав. Спир про право: поняття і види. Правові форми захисту суб'єктивних прав.

Тема 13. Юридично значуща поведінки

Поняття та ознаки юридично значущої поведінки. Її соціальна значущість. інтелектуально-вольовий характер, зовнішній вияв, структурованість, юридична визначеність та юридичні наслідки. Основні види.

Поняття, ознаки та соціальна значущість правомірної поведінки. Необхідна, бажана і допустима поведінка. Принципова, маргінальна та конформістська поведінка.

Поняття та ознаки правопорушення. Його шкідливість, винність, караність та правові наслідки. Поняття та ознаки юридичного складу правопорушення. Об'єкт правопорушення та його об'єктивна сторона. Суб'єкт та суб'єктивна сторона правопорушення.

Класифікація правопорушень за предметом правового регулювання та юридичною кваліфікацією. Правопорушення матеріально-правові та процесуальні, публічно-правові та приватноправові. Міжнародно-правові правопорушення.

Об'єктивно неправомірне діяння як вид неправомірної поведінки, її ознаки. Особливості складу, юридичної кваліфікації, юридичні наслідки та види об'єктивно неправомірного діяння.

Зловживання правом як неправомірною поведінкою, її ознаки, особливості складу та юридичні наслідки. Відмінність від правомірної поведінки та правопорушення. Види зловживань правом.

Тема 14. Юридична відповідальність

Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. Поняття юридичної відповідальності і її ознаки. Ретроспективний характер юридичної відповідальності.

Підстави юридичної відповідальності. Значення юридичних, фактичних та процесуальних підстав для настання юридичної відповідальності. Правові підстави, що виключають юридичну відповідальність та підстави звільнення від неї.

Види юридичної відповідальності. Особливості конституційної, кримінальної, адміністративної, цивільної, дисциплінарної, матеріальної та міжнародно-правової юридичної відповідальності.

Цілі і функції юридичної відповідальності. Загальносоціальні та індивідуальні цілі юридичної відповідальності. Превентивна, каральна, відновлювальна та виховна функції такої відповідальності.

Принципи юридичної відповідальності: основоположні, загальні та міжгалузеві принципи.

Юридична відповідальність та державно-правовий примус, їх співвідношення.

Тема 15. Застосування норм права

Правозастосування як стадія реалізації права. Роль правозастосування у забезпеченні верховенства права. Вимоги до правозастосування. Органи, наділені публічно-владними повноваженнями, як суб'єкти правозастосування. Приватні суб'єкти правозастосування.

Основні стадії правозастосування: встановлення фактичних обставин справи; встановлення юридичної основи; вирішення справи. Правозастосовний розсуд. Додаткові стадії при ускладненому правозастосуванні (у випадках колізій, прогалин тощо). Силогістична модель правозастосування: протистояння формалістів і реалістів. Метод IRAC – Issue (проблема), Rule (правило), Analysis (аналіз), Conclusion (висновок) – у правозастосуванні. Правозастосування у «складних» справах.

Основні напрями впливу принципів права на регулювання суспільних відносин у процесі правозастосування. Здійснення принципами права безпосереднього регулятивного впливу на суспільні відносини у випадку прогалин у позитивному праві. Напрями реалізації принципами права інструментальної функції на стадії правозастосування: встановлення відповідності позитивного права вимогам принципів права; оцінка процесу правозакріплення на відповідність системі принципів права. Вимоги до належної організації процесу правозастосування. Роль принципів права у практиці Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції.

Акти правозастосування: поняття та види. Юридична техніка правозастосовних актів. Презумпція правового характеру правозастосовних актів.

Прогалини в законодавстві, їх види та засоби подолання. Юридичні колізії в законодавстві, їх види та засоби подолання і ліквідації.

Тема 16. Тлумачення норм права

Поняття тлумачення правових актів. Об'єкт та предмет тлумачення. Стадії тлумачення правових актів. Статичний та динамічний підходи в теорії тлумачення права.

Способи тлумачення норм права. Основні правила граматичного, логічного, спеціально-юридичного, системного, історичного і теологічного способів тлумачення правових актів. Буквальне, поширене та обмежене тлумачення.

Офіційне і неофіційне тлумачення правових актів. Обов'язкове і переконливе, абстрактне і казуальне, автентичне і легальне тлумачення. Особливості тлумачення конституції та законів. Інтерпретаційні акти: поняття і види.

Правотлумачні (інтерпретаційні) акти: поняття, ознаки і види. Їх значення для обґрунтованого та законного прийняття юридичних рішень.

Юридична аргументація як вид юридичної діяльності. Ознаки та структура юридичної аргументації. Моделі юридичної аргументації. Роль юридичної аргументації в правовому регулюванні.

Змістовний модуль 4 ПРАВО У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Тема 17. Права людини

Основні підходи до розуміння прав людини. Сутність та основні властивості прав людини. Права людини та сучасна концепція рівності й недискримінації. Міжнародні стандарти прав людини.

Витоки сучасної концепції та термінології прав людини у філософії античності та епохи Просвітництва. Розквіт епохи міжнародного визнання прав людини після Другої світової війни. Покоління прав людини. Сучасні тенденції розвитку прав людини.

Класифікація прав людини, її критерії. Права людини та основоположні свободи. Особисті (громадянські), політичні, соціальні, економічні, культурні права. Особливості механізму реалізації негативних та позитивних прав людини. Абсолютні та відносні права. Умови легітимності обмежень прав людини. Права окремих груп, їх відмінність від «групових» прав.

Система юридичних гарантій прав і свобод. Національні та міжнародні гарантії прав людини. Роль конституційного правосуддя у гарантуванні прав людини. Інституціональні гарантії прав людини. Універсальна та регіональні системи захисту прав людини. Позадержавні гарантії прав людини. Конвенція соціально відповідального бізнесу та права людини.

Особлива природа зобов'язань держави у сфері прав людини, їх рівні й типи. Зобов'язання поважати, захищати та забезпечувати права людини. Дихотомія негативних та позитивних зобов'язань стосовно прав людини. Зобов'язання дії та зобов'язання результату. Зобов'язання належної сумлінності (належної уваги). Захист прав людини під час суспільної небезпеки

Тема 18. Право і демократія

Підходи до демократії і поняття демократичної держави. Деліберативна, представницька, егалітарна демократія, демократія згоди, ліберальні і неліберальні підходи до демократії. Поняття демократичної держави. Критерії демократичності держави. Захист демократії. Право на повстання. Войовнича демократія.

Цінність демократії. Демократія й свобода та персональна автономія людини. Демократія і сталий розвиток. Демократія як спосіб попередження і вирішення конфліктів у суспільстві.

Форми й інститути демократії. Пряма і представницька демократія. Необхідні і достатні інститути демократії. Роль конституцій для обмеження радикальних проявів демократії. Демократична держава в цифрову епоху.

Засади співвідношення демократичної держави, верховенства права і прав людини. Права людини між волею народу і міжнародними стандартами. Чи можливе верховенство права у недемократичних державах. Роль елементів верховенства права для забезпечення сталості демократії.

Тема 19. Верховенство права

Виникнення та формування доктрини верховенства права від Великої Хартії вольностей до сучасності. Вклад науковців, судів, міжнародних інституцій у розвиток доктрини верховенства права. Верховенство права як принцип, закріплений у Конституції України.

Підходи до змісту верховенства права. Верховенство права над державною сваволею. Внесок Венеціанської комісії у формулювання та роз'яснення змісту верховенства права (Доповідь про верховенство права 2011 р., Rule of Law Checklist, ухвалений Венеціанською комісією 11-12.03.2016 р.). Обов'язкові вимоги до верховенства права. Законність. Обмеження дискреційних повноважень органів держави, обґрунтованість їх рішень. Ефективний доступ до правосуддя в незалежних і неупереджених судах, судовий контроль за законністю та конституційністю актів державної влади, функціонування незалежної адвокатури, виконання рішень судів. Гарантованість права на ефективний засіб правового захисту, презумпція невинуватості, заборона зворотної дії закону. Недискримінація та рівність перед законом.

Верховенство права у публічному та приватному праві. Верховенство права як умова ефективності правової системи. Проблеми впровадження верховенства права в національну правову систему України та засоби їх вирішення.

Тема 20. Правова система

Поняття правової системи та її ознаки. Структура правової системи, її суб'єктна, нормативна, ідеологічна, функціональна, результативна складові. Різноманітність правових систем.

Національні правові системи, квазінаціональні та субнаціональні правові системи. Наднаціональні правові системи, міжнародні правові системи та релігійні правові системи. Вітчизняна правова система, її особливості.

Право в епоху глобалізації. Сутність та різноманітність процесів глобалізації, їх вплив на правові системи. Конвергенція правових систем.

Класифікації правових систем. Правосімейний підхід до типологізації правових систем. Романо-германська правова сім'я, загальні особливості, джерела права, поширення у світі. Англо-американська правова сім'я, загальні особливості, джерела права, поширення у світі. Особливості релігійного типу права, персональний характер права, специфіка джерел права, поширення у світі. Системи мусульманського, індуського, іудейського та канонічного права.

Сім'я традиційного права, загальні особливості, джерела права, поширення у світі. Два підтипи правових систем – держав Далекого Сходу і країн Африки.

4.Обсяг і структура навчальної дисципліни

4.1. Для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

№ п/п	Дата проведення (згідно з розкладом)	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
			Усього	У тому числі		
				Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквиуми тощо	Самостійна робота
		Модуль 1. Вступ до загальної теорії права				
		Тема 1. Теорія права як юридична наука	6	2	2	2
		Тема 2. Соціальна генеза права та правові цінності	8	2	2	4
		Тема 3. Визначення права	8	2	2	4
		Тема 4. Право, влада, держава	8	2	2	4
		Тема 5. Джерела права	8	2	2	4
		Тема 6. Правове регулювання	8	2	2	4
		Разом	46	10	10	22
		Модуль 2. Нормативні засади права				

		Тема 2. Система права	8	2	2	4
		Тема 3. Принципи і норми права	8	2	2	4
		Тема 4. Нормотворчість	8	2	2	4
		Тема 5. Нормативний акт	8	2	2	4
		Разом	32	8	8	16
		Модуль 3. Дія права				
		Тема 1. Правові відносини	8	2	2	4
		Тема 2. Юридично значуща поведінка	8	2	2	4
		Тема 3. Юридична відповідальність	8	2	2	4
		Тема 4. Застосування норм права	8	2	2	4
		Тема 5. Тлумачення в праві	10	2	2	6
		Разом	42	10	10	22
		Модуль 4. «Право у сучасному світі»				
		Тема 1. Права людини	8	2	2	4
		Тема 2. Право і демократія	6	2	2	2
		Тема 3. Верховенство права	8	2	2	4
		Тема 4. Правова система сучасного світу	8	2	2	4
		Разом	30	8	8	14
		Усього годин / кредитів ECTS	150/5,0	36	40	74

4.2. Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання

№ п/п	Дата проведення (згідно з розкладом)	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
			Усього	У тому числі		
		Лекції		Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота	
		Модуль 1. Вступ до загальної теорії права				
		Тема 1. Теорія права як юридична наука	6			6
		Тема 2. Соціальна генеза права та правові цінності	8			8

	Тема 3. Визначення права	8	2		6
	Тема 4. Право, влада, держава	8			8
	Тема 5. Джерела права	8		2	6
	Тема 6. Правове регулювання	8			8
	<i>Разом</i>	46	2	2	42
	Модуль 2. Нормативні засади права				
	Тема 1. Система права	8			8
	Тема 2 Принципи і норми права	10	2		8
	Тема 3 Нормотворчість і нормотворча техніка	8			8
	Тема 4 Нормативний акт	4			4
	<i>Разом</i>	30	2		28
	Модуль 3. Дія права				
	Тема 1. Правові відносини	8			8
	Тема 2. Юридично значуща поведінка	10		2	8
	Тема 3. Юридична відповідальність	8			8
	Тема 4. Застосування норм права	10	2		8
	Тема 5. Тлумачення в праві	8			8
	<i>Разом</i>	44	2	2	40
	Модуль 4 «Право у сучасному світі»				
	Тема 1. Права людини	10	2		8
	Тема 2. Право і демократія	6			6
	Тема 3 Верховенство права	6			6
	Тема 4. Правова система сучасного світу	8			8
	<i>Разом</i>	30	2		28
	Усього годин / кредитів ECTS	150/5,0	8	4	138

5. Форми педагогічного контролю та система оцінювання якості сформованих компетентностей за результатами засвоєння навчальної дисципліни:

Оцінювання знань студентів з теорії права здійснюється на основі результатів поточного контролю і підсумкового контролю знань.

Поточний контроль (ПК). Об'єктом оцінювання знань студентів при ПК є певна частина програмного матеріалу з теорії права, опанування якої перевіряється під час ПК. Завданням ПК є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу відповідного семестру, здатності осмислити зміст відповідних тем чи розділів навчальної програми, умінь застосовувати отримані знання при вирішенні практичних завдань та презентувати засвоєний матеріал.

При оцінюванні знань, умінь і навичок беруться до уваги:

- 1) робота на семінарських заняттях (загальна активність, усні відповіді та виконання практичних завдань з тематики семінарських занять та ін.);
- 2) індивідуальна робота (виконання завдань для самостійного опрацювання тем та окремих питань, написання рефератів, есе, підготовка презентацій та ін.);
- 3) підсумкова контрольна робота.

Остаточне оцінювання знань студентів, отриманих у першому семестрі, здійснюється на останньому семінарському занятті. Викладач окремо оцінює загальну роботу на семінарських заняттях, індивідуальну роботу і підсумкову контрольну роботу, підсумовує отримані бали.

У разі, якщо сума рівна або перевищує **мінімально необхідну кількість балів (10 балів)**, студент отримує залік. Якщо сума балів менша за мінімальну, викладач визначає додаткові види робіт, які мають бути виконані студентом для отримання заліку.

Критеріями оцінювання рівня знань, умінь і навичок студентів при ПК є:

- а) правильність, повнота, глибина, системність і ґрунтовність відповіді на питання, виконання самостійного завдання, завдань підсумкової контрольної роботи;
- б) уміння обґрунтувати свою позицію, повнота і переконливість наведених аргументів;
- в) уміння використовувати теоретичні знання при правничому аналізі;
- г) використання основної і додаткової літератури;
- ґ) посилення на норми національного та міжнародного права, а також на судову і правозастосовну практику.

РОБОТА НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ протягом кожного семестру оцінюється **від 1 до 7 балів** за шкалою, яка відповідає рівню знань за системою ECTS (див. табл. 1 «Шкала відповідності»).

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА, що підлягає оцінюванню, виконується в двох формах: формі есе та формі підготовки презентації самостійно опрацьованої теми (питання). Перелік тем есе, порядок і час їх написання визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів. Теми презентацій підлягають узгодженню з викладачем.

Індивідуальна робота (есе, презентація та ін.) оцінюються окремо **від 0 до 3 балів за шкалою:**

3 – відмінно; 2 – добре; 1 – задовільно; 0 – незадовільно. Максимально можлива кількість балів за самостійну роботу протягом кожного семестру складає 6 балів.

Виконання **ПІДСУМКОВОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ** відбувається, як правило, у двох формах: формі тестування і формі розв’язання задач. Перелік тестових питань та задач, порядок і час їх складання і розв’язання визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів.

Підсумкова контрольна робота протягом кожного семестру оцінюється **від 1 до 7 балів** за шкалою, яка відповідає рівню знань за системою ECTS (*див. табл. 1 «Шкала відповідності»*). У разі якщо підсумкова контрольна робота проводиться в кількох формах, викладач виставляє оцінку, визначаючи отриманий середній результат.

Загальний бал за ПК протягом кожного семестру визначається в діапазоні **від 1 до 20 балів**. Загальний бал за ПК за два семестри разом визначається як сума загальних балів за **ПК 1-го і 2-го семестрів і становить 40 балів**.

Результати ПК знань студентів вносяться до журналу обліку роботи викладача, АСУ навчальним процесом Університету і відомості обліку підсумкової успішності.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ (ПКЗ)

ПКЗ з теорії права проводиться у формі іспиту. Перелік питань на іспит визначається кафедрою і доводиться до відома студентів. **Результати ПКЗ оцінюються в діапазоні від 0 до 60 балів**.

Критерії та параметри оцінювання, а також правила переведення оцінки за 100-бальною шкалою в оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS визначаються Положенням про моніторинг знань студентів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, затвердженого наказом ректора університету від 26.06.2015 р. № 127.

6. Критерії оцінювання результатів навчання:

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і

видами контрольних заходів:

Поточний контроль						Підсумковий контроль (іспит)	Підсумкова оцінка знань
Семестр 1			Семестр 2				
С/з	Інд. робота	Контр. роб.	С/з	Інд. робота	Контр. робота	max	max
max 7	max 6	max 7	max 7	max 6	max 7	max 60	max 100

Табл. 1 «Шкала відповідності»

Підсумковий бал за роботу	Еквівалент за шкалою ECTS	Визначення
7	A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
6	B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з деякими помилками або неточностями
5	C	ДОБРЕ – взагалі правильна робота з певною кількістю значних помилок
4	D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків
3	E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії
2	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти
1	F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідно знову виконати роботу

**7. Педагогічний контроль для здобувачів вищої освіти
денної/заочної форми навчання**

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Іспит	Max 60	<ol style="list-style-type: none"> 1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах і концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни й використання отриманих знань у практичній роботі
	55	<ol style="list-style-type: none"> 1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури і знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи
	50	<ol style="list-style-type: none"> 1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи

	45	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Помилки й суттєві неточності у відповіді на іспиті за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача
	40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших із них за допомогою викладача
	35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті.
	0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни

8. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

Основна література

1. Велика українська енциклопедія : у 20 т. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О.В. Петришин (голова) та ін. : Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. Ун-т імені Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2017. – 952 с. : іл.
2. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х. : Право, 2008. – Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – 728 с.
3. Правова доктрина України: у 5 т. – Х. : Право, 2013. – Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – 976 с.
4. Циппеліус Р. Юридична методологія / Р. Циппеліус ; пер. з нім. – К : Реферат, 2004. – 176 с.
5. Проблеми теорії права та конституціоналізму у працях М. В. Цвіка ; відп. за вип. О. В. Петришин. – Х. : Право, 2010. – 272 с.
6. Fletcher George P. In Honour of «Ius et Lex». Some Thoughts on Speaking about Law [Text] / George P. Fletcher. – Warszawa : Ius et Lex» Foundation, 2001. – 19 p.

7. Харт Х.Л.А. Концепція права / Пер. з англ. Н.Комарова. – К.: Вид-во Сфера, 2016. – 236 с. (Hart H. L. A. The Concept of law. – Oxford: Oxford University Press, 1961. – 261 p. – (Clarendon Law Series)).
8. Kelsen, Hans. Pure Theory of Law. Translation from the Second German Edition by Max Knight. Berkeley: University of California Press, 1967. x, 356 pp. Reprinted 2005 by The Lawbook Exchange, Ltd.
9. Фінніс Дж. Природне право і природні права / Джон Фінніс; пров. з англ. В. П. Гайдамака та А. В. Паніхіной. – Москва: ІПІСЕН, Думка. – 554 с. (Серія «Право»), 2012.
10. Llewellyn, K. Some realism about realism / К. Llewellyn // Harvard Law Review. 1931. № 44. P. 1233 – 1241.
11. Holmes, O.W. The Path of the Law / O.W. Holmes // The essential Holmes: Selections from the letters, speeches, judicial opinions and other writings of Oliver Wendell Holmes, Jr. / ed. and with introduction by Richard A. Posner. Chicago; London: The University of Chicago press, 1992. P. 160 – 173.
12. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія / Б. Таманага ; пер. з англ. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 208 с.
13. Доповідь Венеційської Комісії «Про верховенство права» [Електрон. ресурс] = (Venice Commission: Report on the rule of law) від 25 – 26 берез. 2011 р. // Council of Europe. – Режим доступу : [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr)
14. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології / Н. М. Пархоменко. – К. : Юрид. думка, 2008.– 326 с.
15. Дворкін Р. Серйозний погляд на права / пер. з англ. А. Фролкіна. Київ: Основи, 2000.
16. Радбрух Г. Філософія права / пер. з нім. Є. Причепія та В. Приходька. Київ: Тандем, 2006.
17. Ролз Дж. Теорія справедливості / пер. з англ. О. Мокровольського. Київ: Основи, 2001.
18. Фуллер Лон Л. Мораль права / пер. з англ. Н. Комарова. Київ: Сфера, 1999.
19. Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Право України. 2017. № 11.С. 142 – 164.
20. Мірило правовладдя: Коментар. Глосарій. Rule of Law Checklist / Венеційська комісія Ради Європи. – К.: 2017. – 163 с.
21. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин // Право України. 2010. № 3. – С. 24 – 35.
22. Трихліб К. О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : монографія / К. О. Трихліб. – Х. : Право, 2015. – 224 с.
23. Радбрух Г. Законне неправо та надзаконне право ; пер.з нім. / Проблеми філософії права. 2004. Том II. – С. 83 – 94.

24. Lloyd, D. The idea of law / D. Lloyd. Middlesex, England: Penguin Books, 1991. 368 p.

Додаткова література

1. Великий енциклопедичний юридичний словник [Текст] / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
2. Антологія української юридичної думки : в 10 т. – Т. 1 : Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права / Упоряд. Бабкін В. Д., Усенко І. Б., Пархоменко Н. М. ; за заг. ред. Шемшученка Ю. С. – К. : Юридична книга, 2002. – 568 с.
3. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії: Монографія.- К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002.-352 с.
4. J. Habermas. The Concept of Human Dignity and the Realistic Utopia of Human Rights // *Metaphilosophy*. Vol. 41. No. 4 (July 2010). Pp. 464-480.
5. Шевчук С. В. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні : монографія. Київ : Реферат, 2007. 640 с.
6. Rupert Cross, J. W. Harris. Precedent in English Law. – Clarendon Press, 1991. – 246 p.
7. Рабінович П. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького Суду та Конституційного Суду України // *Вісн. Конституц. Суду України*. 2006. № 1. – С. 37 – 46.
8. Щокін Ю. В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії і практики : монографія. Харків : Право, 2012. – 456 с.
9. Тодика Ю. Н. Толкование Конституции и законов Украины: Теория и практика. – Х.: Факт, 2003. – 328 с.
10. Akandji-Kombe J.-F. Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. – Council of Europe: Human rights handbooks, 2007. – 68 p.
11. Г. Радбрух. П'ять хвилин філософії права [Електронний ресурс] // <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9050/10-Radbruch.pdf?sequence=1>
12. International Human Rights Law / Edited by D. Moeckli, S. Shah, S. Sivakumaran, D. Harris. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 720 p.
14. Pound, R. Social control through law / R. Pound. New Haven: Yale Univ. Press; Oxford Univ. Press, 1942. 138 p.
15. Pound, R. Law and morals / R. Pound. Chapel Hill: The Univ. of North Carolina Press; London: Humphrey Milford, Oxford Univ. Press, 1926. 144 p.
16. TRYKHLIB, Kristina. Law-Making Activity in the Case Law of the Constitutional Court of Ukraine. *International and Comparative Law Review*, 2019, vol. 19, no. 2, pp. 27–75. DOI: 10.2478/iclr-2019-0014.
17. Starmer K. European Human Rights Law. – London: Legal Action Group, 1999. – 960 p.

18. Дженіс, М. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. / М. Дженіс, Р. Кей та Е. Бредлі. – К.: АртЕк, 1997. – 624 с.
19. Головатий С. Верховенство права : монографія : у 3 кн. – К. : Фенікс, 2006.
20. Law and Revolution: The Formation of the Western Legal Tradition. By Harold J. Berman. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1983. Pp. viii, 657.
21. Robert Alexy. Radbruch's Formula, and the Nature of Legal Theory : University of Minnesota Law School, 2006. 149 p/
22. Barak A. Proportionality. Constitutional Rights and their Limitations. Cambridge University Press, 2012. 638 p.
23. Raz J. The Authority of Law: Essays on Law and Morality. Oxford University Press, 2009. 356 p.
24. Шевчук С. В. Концепція позитивних обов'язків держави у практиці Європейського суду з прав людини [Текст] / С. В. Шевчук // Право України. – 2010. – № 2. – С. 55 – 64.
25. Христова Ганна. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини: сучасні виклики [Текст] : монографія / Ганна Христова ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Право, 2018. - 677 с.

Інтернет-ресурси

- <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> – Офіційний вебпортал парламенту України (Законодавство України)
- <https://www.kmu.gov.ua/> – Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України
- <http://www.ccu.gov.ua/> – Офіційний вебсайт Конституційного Суду України
- https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/ – Офіційний вебсайт Верховного Суду України
- <http://www.aprnu.kharkiv.org/> – Офіційний вебсайт Національної академії правових наук України
- <http://www.twirpx.com/files/law/tgp/> – Сайт для пошуку і завантаження наукової юридичної літератури
- <http://nbuv.gov.ua/> – Офіційна сторінка Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського
- <https://dspace.nlu.edu.ua/> – Електронний архів – Репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
- <https://ukraine.un.org/uk> – Офіційна сторінка ООН в Україні
- <https://www.ombudsman.gov.ua/> – Офіційна сторінка Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
- <http://europa.eu> – Офіційна сторінка Європейського Союзу
- <http://www.euractiv.com> – медіа портал Європейського Союзу

<http://www.curia.europa.eu> – офіційна сторінка Суду справедливості Європейського Союзу

<http://www.ombudsman.europa.eu/start.faces> – офіційна сторінка Європейського Омбудсмена

<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> – пошукова система нормативних актів ЄС

<https://www.coe.int/uk/web/kyiv/home/> – Офіційна сторінка Офісу Ради Європи в Україні

<https://reyestr.court.gov.ua/> – Єдиний державний реєстр судових рішень України

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c> – Офіційний сайт Європейського суду з прав людини

[https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) – Офіційний сайт практики Європейського суду з прав людини

<https://minjust.gov.ua/acquis-communautaire> – акти *acquis* ЄС, перекладені на українську мову

<https://pulse.eu-ua.org> – прогрес виконання Угоди про асоціацію

<https://www.loc.gov/> – бібліотека Конгресу США

СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри Теорії і філософії права. URL:

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=97:kafedra-teorii-i-filosofii-prava&Itemid=151